



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

# **Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica**

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

**Tanner, Adam**

**Ingolstadii, 1626**

II. De varijs nominibus & appellationibus secundæ personæ seu Filij,  
quæq[ue] sit eoru[m] ratio vsus.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

Eunomium, Gregorium Nazianzenum orat. 35. siue 3. de Theolog. Damascenum lib. 1. de fid. cap. 4. Omittit Origenem homil. 2. in diuersos; quos ex Latinis etiam imitatus est Hilarius lib. 9. de Trinit. De qua re dictum etiam supra q. 1. dub. 8.

14 Nomen autem *Initiu* nec Patri, nec ceteris personis diuinis tribuendum est. Quia ea vox proprie significat principium durationis, vt docent Magister, & alii Scholastici in 1. d. 29. Quo modo etiam Hilarius lib. 4. de Trinit. & Concilium Toleranum XI. item Concilium Wormatiense in Confess. fid. dicunt, *Filium natum sine initio ante secula, seu ab aeterno*; tamen si Bonauentura in 1. d. 29. a. 1. q. 1. ad 2. dicat, initium posse sumi latiori significatione, vt significet etiam principium, à quo aliud procedit. Vbi autem Michea 5. v. 1. de Messia seu Filio Dei dicitur, *Et egressus eius ab initio*, uocula hæc non denotat Patrem, sed idem est, quod, antequam quicquam fieret, seu ab aeterno, vt mox ibidem declaratur, & recte notauit Vasquez disp. 139. cap. 1. Atq; hæc de uocibus & appellationibus Patris satis. Cetera quæ ad ipsius personam pertinent, speciatim de Relatione, & Notione Paternitatis, deque proprio & formali constituto eius personæ, satis dictum est q. præced. dub. 1. 5. & 6.

## DVBIVM II.

*De variis nominibus & appellationibus secundæ personæ, seu Filii; quæ sit eorum ratio ac usus.*

S. Thomas 1. p. q. 34. & 35.

1 **T**Ria quoque sunt nomina magis usitata, quibus secunda persona sanctissimæ Trinitatis exprimi solet; nimirum *Filius, Verbum, & Imago Patris*; quibus addi potest *Sapientia* uocabulum; de quibus sequentes assertiones cum S. Thoma cit. q. 34. & 35. breuiter statuimus.

1 **A**ssertio I. Secunda persona diuina est uerus, proprius, ac naturalis Dei Filius. Hanc supponit S. Thomas ex q. 33. a. 3. & est extra controuersiam apud Catholicos. Ratio sumitur ex dictis dub. præced. cum de uocabulo Patris ageremus, quod relative dicitur ad Filium; ubi etiam notauimus, nomen Filii analogice solum commune esse naturali Filio Dei, & creaturis Idem contra Arianos probatur ex scripturis & Conciliis, vt dictum q. 1. dub. 3. & quæst. 2. dub. 7.

2 **A**ssertio II. Secunda persona recte etiam dicitur Verbum Dei, siue Patris. Ita S. Thomas cit. q. 34. a. 1. & certa ac communis omnium Doctorum, contra Alogianos ueteres, qui reiicientes Verbum in diuinis, simul etiam reiecerunt Euangelium & Apocalypsin S. Ioannis, teste Epiphano hæresi 51. & Augustino de hæres. hæresi 30. Patet assertio ex Scriptura, & SS. Patribus, vt dictum cit. q. 1. dub. 3. & q. 2. dub. 1. & est apud Orthodoxos extra controuersiam. Ratio est; quia Filius per intellectum, ac per ipsam intellectionem procedit, vt cit. q. 2. dictum.

3 **A**ssertio III. Filius uere ac proprie est ac dicitur

Verbum. Ita S. Thomas cit. q. 34. a. 1. & communis Doctorum in 1. d. 27. contra Origenem in cap. 1. Ioann. ubi dicit, Verbum metaphoricè dici in diuinis; quem S. Thomas q. 34. a. 1. ad 1. *fontem Ariano-rum* uocat: & contra Durandum cit. d. 27. quæst. 3. ubi docet, Verbum in diuinis proprie dici *essentialiter*; Filio autem sola similitudine & appropriatione quadam, reuera tamen improprie tribui, eo quod formaliter per intellectum non procedat. Quæ sententia merito ab omnibus temeraria censetur; quam nos etiam refutauimus supra quæst. 2. dub. 2. Vnde etiam sumitur ratio. Quia Verbum, uti habet communis Philosophorum & Scholasticorum Theologorum sententia, proprie dicitur conceptus mentis intelligendo expressus; seu quod id est, ipse terminus actionis intelligendi, ab intelligente procedens, & in ipso intellectu inexistens; quæ omnia conueniunt Filio Dei. Quod si, vt Augustinus existimauit lib. 15. de Trinit. cap. 15. Verbum non esset quibus actus intelligendi quasi in facto esse; sed certa quædam solum & determinata notitia ueritatis; nec sic quidem negari posset, Filium proprie dici Verbum, ut patet, cum notitia Patris, qua producitur Filius, sit omni ex parte perfectissima.

4 **A**ddit Sanct. Thomas citat. quæst. 34. artic. 1. post Augustinum, seu quisquis est auctor lib. de cognit. ueræ uitæ cap. 14. & Damascenum lib. 1. de fid. cap. 18. Verbum tribus modis dici proprie; nimirum Verbum mentis, Verbum oris, & Verbum imaginationis, quod uel est ipsum uerbum oris imaginatione conceptum, ut sentire uidetur S. Thomas; ex Augustino lib. 15. de Trinit. cap. 10. aut conceptus imaginarius rei, quem proprie etiam Verbum dici existimat Vasquez cit. art. 1. in Comment. ratus etiam imaginatiuam potentiam, ut pote aliquo modo rationis influxum participantem, cogitando seu imaginando loqui; non autem cæteras potentias sensitiuas.

5 **N**ec dubium est, quod docet S. Thomas loc. cit. ex Augustino 15. de Trinit. cap. 11. & cum ceteri Scholastici communiter in 1. d. 27. uocabulum Verbi magis principaliter conuenire Verbo mentis, quam uerbo uocis; quicquid nonnulli apud Torrem quæstione uigesima septima articulo primo dixerint, Verbum mentis improprie solum, & metaphoricè dici Verbum; & quicquid etiam è contrario dixerit Durandus d. 27. quæst. 2. num. 27. Verbum proprie solum dici de conceptu mentis; de uoce autem metaphoricè: cum uti uocabulum locutionis & dictionis proprie etiam impositum est ad locutionem uocalem, ita etiam uox uerbi ad uerbum uocale; ut recte Vasquez loc. cit.

6 **A**ssertio IV. Verbum in diuinis proprie acceptum, est nomen personale seu notionale tantum, ac proprium secundæ personæ; non absolutum seu essentialiter. Ita S. Thomas cit. quæst. 34. artic. 1. & communis Doctorum ibidem & in 1. d. 27. contra variantes quasdam sententias quorundam Scholasticorum. Prima est Durandi relata assert. præcedenti. Secunda est S. Thomæ in 1. d. 27. quæst. 2. art. 2. Capreoli ibidem art. 1. Ferrariensis 4. cont. gent. c. 13. & fere Gregorii de Valentia hic quæst. 8. pun. 1. qui docent Verbum in diuinis accipi proprie tam essentialiter, quam notionaliter. Satis enim pu-

tant, ut verbum nostro modo intelligendi concipiatur per modum emanantis; quo modo etiam essentialis intellectio in Deo à nobis intelligitur, quamvis ut sic realiter non procedat. Sed contraria sententia est S. Thomæ hic loc. cit. ubi iudicio Caietani & Vasquez infra, sententiam, quam antea docuerat, tacite retractavit; idemque sentiunt communiter Theologi, Magister sent. Scotus, Gabriel, Bonaventura in 1. d. 27. Caietanus & Thomista hic cit. quaest. 34. artic. 1. Vasquez disput. 141. cap. 3. Suarez lib. 9. cap. 3.

7 Probatur assertio. Primo quia in Scriptura, Patribus, & Conciliis, Verbum in diuinis simpliciter & absolute nunquam dicitur, nisi de Filio Dei; adeoque semper notionaliter seu personaliter, nunquam autem essentialiter: quod argumentum in re tam ardua, ne dicam lubrica, non parui momenti ducendum est. Expresse & constanter Augustinus lib. 5. de Trinit. cap. 13. & 6. de Trinit. cap. 2. & lib. 7. cap. 1. docet, Verbum relatiue, adeoque non essentialiter dici. Notat quidem Manuel Caleca lib. 3. cont. Græcos initio, etiam Spiritum sanctum Filii Verbum esse, idque lib. 2. pag. 89. & 90. testimonio Basilii in Psal. 32. & lib. 4. cont. Eunomium probat. Sed certum est, Basilium Verbi vocelate & improprie vsu, pro omni termino vitaliter siue ex intellectu, siue ex voluntate procedente.

8 Secundo, quia Verbum natura sua est aliquid re ipsa procedens per intellectum, adeoque denotat realem emanationem, que in diuinis locum non habet, nisi respectu & ratione Filii à Patre realiter procedentis.

Tertio, inauditum est in Ecclesia, proprie loquendo, duplex in Deo esse Verbum, seu duo Verba, vnum personale, alterum essentialiter: quod si esset duplex eiusmodi Verbum, dici posset Filius Verbum de Verbo; neque negari posset, dari in diuinis Verbum Verbi; quod tamen à SS. Patribus ac præsertim Augustino valde abrahm est.

9 Quarto, Vnum tantum est intelligere in Deo, à quo realiter procedit Verbum, ut suo loco quaest. 2. dictum. Ergo impossibile est, ut secundum rationem etiam alterum essentialiter Verbum in Deo distinguatur; cum vnus intelligere vnum tantum sit verbum, nec locus sit verbo, quod secundum rationem solum quasi per modum procedentis concipiatur. Vbi ab aliquo Intelligere Verbum realiter procedit: esto alioqui si Verbum notionale & realiter procedens non esset, utrunque secundum rationem concipere in eo verbum possemus, ratione tantum nostra quasi ab actione diuinæ intellectiois procedens. Accedit denique, quod etiam dicere (quod relatiue ad verbum dicitur) in Deo solum notionaliter dicitur, ut assert. seq. dicitur.

10 Ex quibus colligitur, cum sæpius in Scriptura fit mentio verbi, quod ad Prophetas, aut alios Deus locutus dicitur, non intelligi de interno aliquo verbo diuinæ mentis, sed vel per metonymiam de re ipsa concepta, vel de exteriori aliqua locutione; quæ esto proprie sit verbum, non tamen est aliquod verbum internum in ipso DEO, de quo disputamus.

Obiicies. Intelligere essentialiter secundum se, & ut est commune omnibus personis, aut est perfectum.

ut sic, & in esse completo, etiam iuxta nostrum modum intelligendi; aut non. Posteriori dici non potest; quia tunc foret imperfectum: Si primum; ergo habebit, aut erit verbum: aut certe per id etiam, ut in Patre est, non produceretur aliud verbum. Quia verbum non differt ab Intelligere in esse completo; nec vnquam procedit ab intellectu, prout in facto esse completa & perfecta existit; sed solum prout est quasi in fieri, seu quatenus est actio intelligendi.

Respondetur, esse perfectum; nec tamen ut sic præcise esse vel habere verbum; quia nec ipsum verbum sic; nec ab eo aliquid realiter procedit: habet tamen verbum ab eo realiter procedens, prout est in Patre, seu prout coniunctam habet relationem Paternitatis, ut dictum quæstione secunda. Et ratio est. Quia Verbum in diuinis non procedit velut complementum ipsius intelligere, aut perfectio intelligens; Pater enim nihil accipit à Verbo, seu Filio, quem producit; nec Verbum est forma quædam, per quam Pater producens verbum formaliter intelligit, ut inferius dicitur; nec omnino ex indigentia aut potentialitate aliqua sui principii producit, sed ex infinita ipsius perfectione & fecunditate; supponitque personam iam constitutam in actu perfecto intelligendi.

In quo quidem sane, ut & in aliis plerisque est differentia inter Verbum diuinum & creatum; que tamen non obstat, quo minus in diuinis sit proprie Verbum; quia est terminus per se primo productus per actum intelligendi, recipiens & identificans sibi ex vi suæ productionis ipsummet intelligere personæ producentis, quo constituitur in ratione quasi formæ representantis intellectualiter obiectum illius intellectiois, quæ sola per se & formaliter requiruntur ad esse Verbi. Cetera quasi materialia sunt, & ad imperfectionem Verbi creati pertinent, ut pluribus Suarez lib. 9. cap. 2. Reliqua argumenta Durandi facile soluntur ex dictis quæstionibus.

11 Assertio V. Ipsum etiam Dicere internum, proprie loquendo, notionaliter & personaliter dicitur in diuinis; non vero ita, absolute & essentialiter. Ita S. Thomæ cit. quaest. 34. art. 1. ad 3. ubi ait: *sicut proprie loquendo verbum dicitur personaliter in diuinis, & non essentialiter; ita esse dicere.* Idem docent citati præced. assertione contra Aureolum in 1. d. 27. part. 2. quaest. 1. art. 3. & contra quosdam, qui referunt S. Thomam in 1. d. 27. quaest. 2. art. 2. dicebant, Verbum quidem semper accipi notionaliter, actum tamen dicendi accipi posse & notionaliter, & essentialiter; hocque posteriori modo acceptum nihil aliud esse, quam creare, vel intelligere; vel etiam manifestare aliquid in verbo; quod postremum falso putant, conuenire omnibus personis.

14 Ratio sumitur tum ex dictis assert. præced. Dicere enim relatiue dicitur ad Verbum; cum re ipsa nihil sit aliud, quam producere Verbum: cum ergo Verbum non nisi notionaliter accipiatur in diuinis proprie loquendo; idem etiam sentendum est de Dicere. Tum quia nec Dicere in scriptura essentialiter Deo tribuitur, nisi quando narratur, Deum aliquod exterius creasse; tunc autem omnes

fatentur, inquit Vasquez disp. 141. cap. 3. vlturpari improprie. Dicitur enim res ipsa producta extra Deum, Verbum ipsius; & illius productio vocatur dictio, & locutio Dei. Ita Vasquez: sed quomodo hac explicatio verbis illis Genes. 1. *Erat lux; fiat firmamentum, &c.* accommodetur non video; malim dicere, significari ea voce decretum internum Dei. Sed & subinde etiam externa aliqua prolatio, seu notificatio diuinæ voluntatis, qua Deus instat alicuius hominis loquitur, dictio Dei, vocatur; quæ quidem si verbo fiat, non video, cur non proprie dictio appelletur; sicut & vocale verbum, proprie verbum est. Sed vt dictum, de verbo externo, aut externa dictione non est questio.

15 Addit Sanct. Thomas cit. quest. 34. artic. 1. ad 3. *dicere non nisi improprie quandoque* (speciatim ab Anselmo in Monolog. cap. 58.) *accipi pro intelligere: quæ tamen differunt, inquit: nam intelligere importat solum habitudinem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, &c. sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum: nihil enim est aliud dicere, quam proferre verbum: sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona, quæ proferit Verbum, est dicens in diuinis, cum tamen qualibet personarum sit intelligens & intellecta, & per consequens verbo dicta.* Ita Sanct. Thomas. Et ibidem paulo superius: *Dicitur enim, inquit, non solum verbum, sed res quæ verbo intelligitur & significatur. Sic ergo vni soli personæ in diuinis conuenit dici, modo, quo dicitur Verbum. Eo vero modo, quo dicitur res in verbo intellecta, cuiuslibet personæ conuenit dici.* Hactenus Sanct. Thomas. Quare non probatur Vasquez disputat. 141. cap. 4. dum contendit, non tam verbum, quam rem intellectam proprie dici, adeoque intelligere & Dicere formaliter idem esse; nisi quod hoc super addat respectum processionis: cuius contrarium ex Sanct. Thoma, quem ceteri Theologi hac in re communiter sequuntur, audiuius.

16 Quod si quis tamen, ad proprietatem scripturarum defendendam, cum Aureolo loc. cit. dicere velit, Verbum *Dicere*, esse æquiuocum; quandoque enim sumi pro exprimere & formare verbum, & sic esse notionale, & conuenire soli Patri; quandoque pro recipere verbum & intueri, seu intelligere, & sic esse commune tribus, iuxta Anselmum loc. citat. is nec in re erraret; nec in modo loquendi absurdum aliquid committeret; quando frequentissime diuina Scriptura toti sanctissima Trinitati tribuit *Dicere*; quod si iuxta proprietatem verborum accipi possit, nemo improbet.

17 Assertio VI. Secunda persona Deitatis, eo dicitur Verbum, quo Filius. Ita Sanct. Thomas citat. quest. 34. artic. 2. & communis. Probat. & declaratur. Quia licet Verbum non sit nomen synonymum cum Filio, tamen vtroque vocabulo eadem solum proprietates Filii designatur; quæ consistit in respectu reali ad producentem Patrem. Nam Verbum eo ipso, quod procedit vt subsistens, procedit etiam necessario vt Filius. Quo fit, vt eadem relatio Verbi in diuinis, sit etiam filiationis; licet interim vtrumque vocabulum diuersum habeat modum significandi; cum verbum etiam inuoluat

relationem (rationis) ad res dictas seu cognitatas, vt mox dicemus. Idem expresse docet Augustinus lib. 7. de Trinitate. cap. 2. vbi ait: *Sicut Filius ad Patrem refertur, non ad seipsum dicitur; ita & Verbum ad eum, cuius Verbum est refertur, cum dicitur Verbum. Eo quippe Filium, quo Verbum; & eo Verbum, quo Filius.*

18 Assertio VII. Verbum in diuinis respectum habet per modum representantis, non solum ad ipsum esse diuinum, sed etiam ad creaturas, licet diuersimode: nam creaturarum est expressiuum & operatiuum; Esse vero ipsius diuini, quod in Patre est, expressiuum seu manifestatiuum tantum; sicut & non entium. Ita Sanct. Thomas cit. quest. 34. articulo tertio. Probat. & declaratur. Quia Verbum debet esse proportionatum scientiæ Patris, ex qua procedit. Sicut ergo scientia Patris est vnica, & quidem cognoscitiua duntaxat tam ipsius Esse patris, quam non entium, iuxta dicta superius disputat. 2. quest. 8. dub. 10. Factiua vero simul & cognoscitiua creaturarum: ita necesse est etiam, Verbum habere similem respectum ad eadem: quod speciatim etiam quoad non entia docuit Augustinus lib. 15. de Trinitate. cap. 14.

19 Recte autem notare videtur Gregorius de Valentia quest. 8. pun. 2. respectum hunc verbi, in quantum præcise est manifestatiuum, esse rationis tantum; partim quia ad creaturas in Deo nulla est relatio realis; vt nec ad ipsum Esse, seu essentiam diuinam, quia nulla est distinctio realis: imo nec ad ipsam Paternitatem vt sic, quatenus præcise manifestatur in Verbo: quia representatio, quæ præcise & formaliter talis, non dicit actionem in ordine ad Patrem, velut obiectum representatum, licet aliunde vtique Verbum, per modum procedentis, relationem realem dicat ad Patrem velut producentem. Ceterum, quomodo in specie Verbum dicat respectum, tum ad res diuinas, tum creatas, magis explicabitur dub. sequenti.

20 Assertio VIII. Persona Filii recte etiam denotatur nomine imaginis: quod in diuinis itidem personaliter solum dicitur. Ita S. Thomas quest. 35. art. 1. & prima pars constat ex Scriptura Sap. 7. v. 26. vbi de increata Sapientia dicitur, *Candor est enim lucis æternæ; & speculum sine macula maiestatis Dei, & imago bonitatis illius.* Coloss. 1. v. 15. *Qui est imago Dei invisibilis.* Et Heb. 1. v. 3. *Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius.* Ratio est. Quia omnis Filius naturalis est imago sui Patris.

21 Secunda pars est communis Scholasticorum cum S. Thoma ibidem & in 1. d. 27. quam tradit etiam Augustinus lib. 7. de Trinitate. cap. 1. vbi ait: *Quid est absurdius, quam imaginem ad se dici? Quod si in diuinis ad aliud dicitur, necessario est nomen notionale seu personale. Ratio est. Quia ad rationem imaginis, præter similitudinem, siue secundum speciem & naturam, siue secundum signum speciei, quæ est figura, requiritur, vt ex eo, cuius est imago, vel secundum esse reale (vt in quouis filio naturali accidit) vel secundum esse intentionale in mente artificis (quod non aduertit Aureolus apud Caietanum hic cit. quest. 35. art. 1.) procedat vt similibus; nempe ex ipsa vi processionis, qua talis est; quia iuxta Sanct. Augustinum lib. 83. quest. 73. & 74.*

vnum ouum non est imago alterius; quia non est de illo expressum: atqui vero in diuinis nihil potest esse procedens ab altero, nisi persona; cum omnia, quæ processionem in diuinis significant, pertineant ad originem personarum. Ergo vox Imago in diuinis proprie non dicitur, nisi secundum processionem vnus personæ ab alia, adeoq; notionaliter.

22 Neque tamen ratio imaginis est aliqua proprietas Filii distincta à Filiatione; quia cum imago dicat duplicem habitudinem ad Patrem, vt similitudinis nimirum, & procedentis; prior illa solum est ratio- nis, vt suo loco quæstione prima dubio octauo dictum; hæc autem eadem est eum relatione Filiationis, vt recte notauit Suarez lib. 1. cap. 9. num. 6. ex communi post Magistrum in 1. d. 27. vbi dicit, quod eadem proprie est notione dicitur *Filius, imago, & Verbum*. Quod docuit etiam Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 4. vbi ait, *Eo dicitur Filius, quo verbum, & imago.*

23 Vbi rursus etiam in memoriâ reuocandum, quod docuimus supra quæst. 1. dub. 8. & notat S. Thomas hic quæst. 35. artic. 2. similitudinem, quæ est inter Patrem & Filium, non esse ex parte relationum; quia secundum relationes, inquit, non attenditur indiuinis nec aequalitas, nec inæqualitas, adeoque nec similitudo, iuxta Augustinum lib. 6. de Trinit. cap. 4. & lib. 5. cap. 6. Id ergo in quo assimilatur Patri Filius, est essentia, non quod hæc sit similis in Filio; sed quod Filius similiter habeat eandem essentiam; ita vt similitudinis quasi conditio sit relatio; ratio autem in qua Filius assimilatur Patri, sit essentia, vt pluribus declarat Suarez lib. 1. cap. 9. & dictum q. 1. dub. 8.

24 Assertio IX. Proprie loquendo solus Filius in diuinis est Imago. Ita S. Thomas cit. q. 35. art. 2. & communis Theologorum ibidem & in 1. d. 27. contra Durandum in 1. d. 28. qui dicit, non minus Spiritum sanctum, quam Filium, dici posse imaginem; cum nec Filius, nisi improprie & quadam similitudine dicatur imago, vt etiam in simili de Verbo dixerat. Tribuitur quoque eadem sententia, quoad priorem partem, Aureolo, sed qui in 1. dist. 27. q. 1. art. 3. expresse negat, Spiritum sanctum esse imaginem Patris & Filii, licet eis alioquin sit similis,

25 Probatur assertio primo ex scriptura & Patribus, Nam & illa solum Filium, & nullam personam aliam vocat imaginem, vt ex citatis locis liquet, & ex his Latini quidem Patres constanter Imaginis nomen soli filio tribuunt, vt speciatim videre est apud Hilarium lib. 7. de Trinit. Augustinum lib. 3. de Trin. cap. 2. Richardum de S. Victore lib. 6. de Trinit. cap. 19. Rupertum lib. 1. de Trin. cap. 2. Et ex græcis etiam Athanasius serm. 4. cont. Arian; & in epist. de deer. Nic. Syn. disertè solum filium imaginem esse docet. Alii vero Græci, vt Basilius lib. 5. cont. Eunomium cap. 12. Gregorius Thaumaturgus in Confess. fid. apud Gregorium Nyssenum in vita illius: Damascenus lib. 1. de fid. cap. 18. & ipse etiam Athanasius in epist. ad Serapionem, vocant quidem etiam spiritum sanctum imaginem Filii; qua de causa etiam S. Thomas cit. q. 35. a. 2. dixit, eam sententiam esse græcorum Patrum: sed qui merito in ea re improprie videntur locuti; attendentes solâ ratione similitudinis; non propriam imaginis ratione.

Ratio assertionis inter varias, quas ibidem refert & refellit S. Thomas, ea est optima, adeoque vera & communis, qua vtitur ipse S. Thomas ibidem; quia ad rationem imaginis pertinet, vt ex vi processionis, qua talis, procedat similis ab altero, cuius est imago, siue exemplaris: quod qua ratione soli Filio conueniat, pluribus declarauimus q. 2. dub. 8.

26 Addit Albertinus tom. 2. præd. Relat. Coroll. 14. dub. 3. etiam hanc declarationem; quod imago iuxta Aristotelem 6. Top. cap. 2. & Augustinum, ac S. Thomam locis citatis est id, cuius generatio est per imitationem; quare cum Filius solum producat in diuinis per imitationem; producit enim ab intellectu paterno, intelligente seipsum, tanquam exemplar, quod imitur in productione, ideo solum Verbum diuinum dicitur imago: at vero in productione Spiritus sancti, quamuis voluntati diuinæ proponatur ab intellectu bonitas diuina, non tamen proponitur vt exemplar ad imitationem, sed vt finis amandus; ac propterea Spiritus sanctus non dicitur proprie imago. Vasquez tñ hic d. 45. c. 5. comuni illa S. Thomæ ratione reiecta, aliam parum solidam ex Canariensi siue Torre cit. q. 35. a. 2. profert, nempe quod Spiritus sanctus licet procedat vt similis, non tamen si similitudo expressa ad repræsentandum, de qua re plura citata q. 2. dub. 8.

28 Assertio X. Filius est imago solius Patris. Colligitur ex Sanct. Thomæ cit. quæst. 35. artic. 1. & 2. & est communis omnium; & nec vel Scriptura, vel Patres filium dixerunt imaginem, nisi Patris. Ratio est. Quia licet Filius, vt similis, procedat etiam ex intellectione Filii & Spiritus sancti, imo & creaturarum, vt dicitur dub. seq. tamen non recte dici potest procedere, aut exprimi ab ipsis, ne conceptibiliter quidem, siue secundum Esse mentale; quia videlicet cognitio Patris non sumitur vel causatur ab illis, vt in rebus creatis accidit; vbi verbum seu notitia artificis (cui secundum Esse repræsentatiuum imago quasi immediate assimilatur) sumitur & causatur ab ipsis rebus, à quibus proinde recte etiam dicitur procedere imago & similitudo. Sed neque Filius dici potest imago essentia diuinæ; quia nulla est inter hæc distinctio à parte rei, adeoque nec realis relatio procedentis, vt recte declarauit Suarez lib. prim. cap. nono numero octauo.

29 Assertio XI. Filius etiam appropriatione quadam recte dicitur Sapientia Patris: neque tamen Pater est sapiens sapientiâ genita. Ita S. Thomas q. 37. artic. 2. ex communi, & prior pars constat ex dictis supra quæst. 1. dub. 7. Secundam partem tradit Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 1. & 2. & lib. 7. cap. 1. & 3. & lib. 16. cap. 7. & lib. 1. Retract. cap. 26. vbi probat, *Patrem non esse sapientem sapientia genita*, ac simul merito retractat, quod olim lib. 83. qq. q. 23. in contrarium dixerat. Eadem est communis Doctorum sententia in 1. d. 32.

30 Ratio est. Quia calocatione significatur, Filium siue sapientiam genitam esse formalem sapientiam Patris, qua nempe Pater formaliter sapit & intelligit; aut sane quouis modo accipere seu habere suam sapientiam à Verbo, seu per Verbum; hoc autem est falsum, quia si Pater haberet suam sapientiam à Filio, tum etiam suam esse haberet à Filio; cum

idem sit patris esse, quod sapere, vt bene etiam argumentatur Augustinus loc. cit. Seipso igitur, & iuamet essentiali ac ingenta sapientia pater formaliter est sapiens, non sapientia genita, nec per sapientiam genitam, vt rectè Suarez lib. 9. capit. 10. num. 5.

31 Aliud est, cum dicitur, pater intelligit in verbo, siue in Filio, siue in sapientia genita; hoc enim verè ac propriè dicitur; imò etiam quodam modo appropriatur verbo; iuxta Augustinum lib. 15. de Trinitate cap. 14. vbi ait: *Novit omnia pater in seipso, novit in Filio, &c.* Quoniam id non ita proprium est Patris, aut Filij, quin etiam reipsa alijs personis conveniat. Nam & Pater in Spiritu sancto, & verbum quoque ac Spiritus sanctus in verbo, adeoque etiam quælibet persona & in se, & in essentia, & in alia quavis persona, se & omnia cognoscit, vt rectè contra quosdam recentiores notavit Suarez lib. 9. cap. 10. num. 6.

Qua ratione etiam Cyrillus Alexandrinus lib. 1. Theauri cap. 1. ait: *Pater in Verbo tanquam in imagine representari;* iuxta illud: *Qui videt me, videt & patrem.* Cui consentiunt Ambrosius lib. 5. Hexameron & 1. de fid. cap. 4. & Bernardus serm. 8. in Cantica, & Rupertus 2. de Trin. cap. 2.

32 Et ratio est. Tum quia representatio omnium intelligibilium convenit verbo, ratione essentia, quæ est eadem in omnibus personis. Tum quia idem omnino est intelligere patris, & aliarum personarum. Tum quia non est aliud cognoscere vnam personam in alia, quam vnam cognoscere ex vi cognitionis alterius, ob connexionem vel identitatem; non quod vna erga aliam; aut etiam erga seipsam, exerceat aliquam causalitatem representandi, sed quod secundum nostrum modum concipiendi, ratio cognoscendi, est tum essentia, tum quælibet persona, quatenus identificatur cum essentia.

33 Aliud est etiam cum dicitur, *Pater dicit Verbo,* seu Filio, vt in simili dicitur dub. 8. Imò etiam addito accusativo rei cognita, rectè dici potest, *Pater dicit se & creaturas Verbo suo;* vt communiter omnes Theologi docent; non quidem vt præcisè sensus sit, Pater intelligit se & creaturas Verbo suo; sed pater dictione verbi, siue dicendo verbum, siue dicens verbo, intelligit se & creaturas. Et ratio est. Quia verbum dicere non tantum habet respectum ad verbum productum, sed etiam ad rem cognitam eius productione, vt dictum ex S. Thoma assert. 5. & pluribus dub. 8.

An vero etiam aliquo vero & proprio sensu dici possit, *Pater intelligit Verbo,* dubitatur: Concedunt nonnulli recentiores, in quibus Vasquez disput. 151. cap. 6. num. 2. ita vt intelligere, actionem intelligendi non absolutam & essentialiam notitiam significet; sed verius cum Scoto in 1. distinct. 32. quæst. 2. & Gabriele quæst. 1. imò & S. Thoma, quæst. 37. art. 1. & 2. ex communi negat Suarez lib. 9. cap. 10. num. 5. Quia intelligere absolute essentialiter solum dicitur, & ipsam formalem notitiam, non actionem intelligendi seu producendi verbum significat.

34 Nec obstat, quod post Magistrum in 1. dist. 32. communiter approbatur illa propositio, *Pater crea-*

*uit omnia verbo suo;* vt verbum cum patre comparetur quasi principium subordinatum: quia creare sequitur productionem verbi; eoque modo loquendi solum significatur, verbum in creatione fuisse patri, ordine quadam originis subordinatum; etsi aliter explicet Vasquez loc. cit. num. 21.

Simili etiam ratione propriè non dicitur, *Filius est sapiens sapientia genita, vel ingenta,* per hanc intelligendo patrem; vt videre est ex his, quæ de hac re dixerunt S. Thomas in 1. d. 32. quæst. 2. art. 2. Capreolus q. 1. art. 2. Durandus q. 2. Gabriel quæst. 1. art. 1. & 2. quia Filius non est sapiens formaliter, nec per patrem; nec per seipsum, vt principium Quo, aut rationem formalem: etsi dici possit sapiens sapientia ingenta intelligendo essentiam; aut seipso quasi materialiter, ac velut supposito. Vide Vasquez disp. 151. cap. 7. Plura dub. 8.

35 Ex quibus denique etiam colligitur, ratio aliorum nominum, quæ Filio seu propriè ac soli, seu appropriatione quadam tribuuntur. Quia enim verbum & Filius est, dicitur *proles, conceptus, & partus mentis;* item, *veritas, sapientia,* & vt refert Aureolus in 1. dist. 27. part. 2. quæst. 1. art. 3. etiam *ars Dei patris.* Dicitur etiam per quandam metaphoram, *splendor & lumen paterna gloria,* eo quod emanat velut notitia obiectiva, cuius est manifestare. Dicitur etiam *speculum, character, figura, & species;* ea ratione, qua imago est representans ipsum Esse patris. De qua re plura Commentatores sacrae Scripturae, & imprimis Augustinus seu autor lib. de Incarna. verbi à cap. 10. & Hilarius lib. de vnit. Patris & Filij; præter ea, quæ de proprijs nominibus Christi velut hominis docentur 3. part. de Incarna.

### DUBIUM III.

*Procedatne Filius tam ex cognitione omnium eorum, quæ in Deo sunt formaliter, quam ipsarum etiam creaturarum.*

S. Thomas 1. p. q. 34. a. 1. & 3.

1 Diximus cum S. Thoma cit. q. 34. a. 3. Verbum diuinum dicere respectum, per modum representantis, non solum ad Esse diuinum, sed etiam ad creaturas: quod qua ratione intelligendum sit, dubitatur; an ita, vt ex cognitione etiam eorundem, procedat verbum; an vt representet quidem illa, sed ex eorum tamen cognitione formaliter non procedat.

In qua re certum & indubitatum est apud omnes, verbum procedere ex cognitione ipsius essentia, tanquam primarij obiecti: nec minus certum, procedere verbum illa ipsa cognitione patris, quæ re ipsa est vnica cognitio omnium, quæ cunque à patre cognoscuntur, vt expressè etiam docet S. Thomas loc. cit. & art. 1 ad 3.

2 Sed controuersia est, tum de proprietatibus seu relationibus personalibus; tum de creaturis, an formaliter ex earum cognitione vt sic procedat verbum; siue an cognitio earum vt sic, sit principium Quo